

VÍRA A SOUVISEJÍCÍ VĚCI

Templáři byli všichni katolickými křesťany a nevybočovali z dobových představ o praktickování víry, jelikož však byli spíše vojáky než literáty, zanechali nám pouze velmi málo svědectví o sobě samých. Abychom získali představu o tom, jak vypadala jejich víra, je třeba použít k tomu cizí svědectví nebo svědectví psaná pro templáře. Uvažovat můžeme i o templářském umění v kostelích západní Evropy – některá svědectví vznikla i v době procesu s řádem v letech 1307–1312. Vzhledem k dobovým metodám používaným v průběhu soudního líčení s templářskými here-

tiky nemůžeme jejich přiznání ve Francii považovat za „čisté“ a žádný moderní soudní tribunál by je neuznal. Nicméně výpovědi, jež doznání popíraly, pokud jsou navíc podporovány informacemi z prostředí mimo řád, mohou být považovány za hodnověrné.

Tato svědectví ukazují, že se víra templářů nelišila od víry jiných rytířů ve společnosti západní Evropy: rytíři byli hluboce zbožní a poctiví ve víře. Zatímco kněží tradičně pochybovali, zda ti, co prolévají krev, mohou být v milosti u Boha a být přijati do nebe, neměli bojovníci podobné pochybnosti. Epická literatura vytvářená pro recitaci válečnické vrstvě v šlechtických sídlech a sálech klade důraz na vznešenost a slávu válečnického povolání, boj je potom součástí válečnickových povinností vůči Bohu. Válčení je pojímáno jako prospěšnější Bohu než kněžská povinnost kázat, protože válečníci brání křesťany a křesťanské území, a tak podobně jako u mluvení, chrání Boha. Podle tohoto válečnického úhlu pohledu znovudobývala vojska první křížové výpravy pouze území, na něž si činili nárok křesťané, kraje, kde působil Ježíš Kristus, což bylo povinností rytířů Ježíše Krista. Podle templářské řehole byl řád pouze znovuvytvořeným pravým rytířstvím, ve kterém

Blahoslavená Panna Marie, matka Ježíše Krista, byla křesťany ve středověku velmi uctívána. Společně se svým synem byla považována za patronku mnoha řeholních řádů, včetně templářského. Mnoho templářských kostelů je jí zasvěceno. Noví bratři přísahali Panně Marii a Bohu i svůj slib cudnosti skládali na počest Panny Marie. Na obrázku je socha „Bílé Panny Marie“ s Ježíškem v templářském kostele komendy Villasirpa v kastilské Valencii ve Španělsku (Joan Fuguet Sans).

Kult sv. Jiří byl na Západě velmi rozšířen. Tento tympanon z 12. století z farního kostela sv. Jana Křtitele v Ruardean v gloucesterském hrabství je dobrým příkladem uctívání tohoto světce, oblečeného do zbroje z počátku 12. století: špičatá helma s nánosníkem, kroužkový hauberk s ochrannými pláty nohou. Jelikož templáři vzešli ze světské společnosti, která oslavovala nábožensky motivovanou válku, nepřekvapuje, že také oni měli sv. Jiřího ve velké úctě.

rytíři sloužili Bohu a nikoliv vlastním zájmům: „rytířský řád je výkvětem oživeného řádu rytířství.“ Ve skutečnosti je dobová rytířská literatura důkazem, že mnoho rytířů věřilo, že tak již činí; vstoupení do templářského řádu je pouze dalším krokem na žebříčku ctností.

Když rytíři vstupovali do řádu, přísahali „Bohu a naší paní sv. Marii“, Panně Marii, matce Ježíše Krista. Jako křesťané ve středověku věřili, že Panna Marie je královnou nebes a podobně jako královny na zemi bude zasahovat se svým králem (v tomto případě Bohem) ve prospěch svých poddaných. Lidé stojící mimo řád poskytovali donace „Bohu, blahosladené Panně Marii a řádu templářů“, celá řada templářských kostelů byla zasvěcena Panně Marii.

Podobně jako jiní katoličtí křesťané uctívali templáři i jiné světce. Důležitým světcem byl sv. Jiří, který byl podle legendy vojákem, jenž sloužil Bohu a byl umučen pohany, protože se

odmítl vzdát své víry. Templáři mohli považovat sv. Jiří za příklad hodný následování: vojenská služba Bohu a odmítnutí vzdát se víry i přes zajetí a mučení muslimy. Socha sv. Jiří stála v templářské kapli v galilejském Safedu, byla zničena muslimy poté, co město dobyli v roce 1266.

Důležitou součástí středověké víry byly i svaté ostatky – fyzické pozůstatky světců. Mohlo jít jak o předměty spojované s životem světců, tak o části světcova těla. Všechny řeholní řády sbíraly svaté ostatky, které byly jednak zdrojem posvátné úcty řádu a jednak měly přilákat úctu osob stojících mimo řád. Templáři nepředstavovali výjimku, příkladem je (templáři propagované) tělo významné řecké světice Eufémie z Chalkedonu.

Templáři pravděpodobně nebyli příliš vzděláni a asi by ani nerozuměli velmi komplikovaným teologickým diskuzím vedeným na západoevropských univerzitách, dá se však předpokládat znalost biblických příběhů. V poslední čtvrtině 12. století přeložil

Moderní uctívání ostatků: ostatky mučednice sv. Eufémie z patriarchálního kostela sv. Jiří v Konstantinopoli (Istanbul). Ostatky jsou umístěny do stříbrné rakve pokryté bílou látkou, červené ozdoby na látce symbolizují mučednictví. Vlevo od rakve je umístěna ikona světice. Za ní je vidět nádherný ikonostas oddělující hlavní loď od svatostánku. Je vyzdoben podobami Panny Marie, Ježíše Krista a jiných světců. Přestože jde o řecký kostel, je možné předpokládat, že templářské ostatky byly uloženy podobně. (J. M. Upton-Ward).

anonymní duchovní v Anglii pro templářský řád starozákonní Knihu soudců. Ta vypráví, jak děti Izraele bránili Svatou zemi dobytou s Boží pomocí. Je zde nápadná shoda mezi starozákonním příběhem a skutečnou situací ve Svaté zemi ve 12. století, kdy templáři rovněž bránili toto území, které křižácká vojska získala s pomocí Boha. Pro anglické templáře byla však přeložena i jiná díla, včetně vylíčení nastávajícího konce světa. Středověcí křesťané věřili, že konec světa nastane přičiněním „Antikrista“, protivníka Ježíše Krista. Někteří křesťanští autoři považovali za Antikrista Muhammada, nejdůležitějšího proroka islámu. Byli i tací, kteří považovali kruciáty a znovudobytí svatých míst v průběhu první křižové výpravy za součást „konce světa“ a příchodu Kristova království. Před Kristovým návratem však museli být muslimové, jež byli ztělesněním Antikrista se svými vojsky, poraženi. Zde lze hledat jeden z důvodů, proč museli být templáři, bojovníci křesťanstva v první linii proti domnělému

Antikristovi (muslimům), velmi dobře informování o tomto tématu. Báseň o Antikristovi varuje templáře, že budou pronásledováni a následně budou čelit mnoha velkým nebezpečím, musí však zůstat pevně při své víře a věřit, že pokud zvítězí, budou odměněni samotným Kristem.

„Vy všichni slyšte mé rady! Buďte odvážného srdce a činite neohroženě dobro, Bůh vám pomůže. Pokud budete hodni nejvyšších postů, On je vám poskytne. Necht nám Bůh svou milostí dopomůže, abychom byli mezi prvními, pokud ne, alespoň tedy mezi posledními. Amen.“

Mohli bychom očekávat, že bratři pro poučení vlastních řad vytvářeli historická díla, která by zároveň zvyšovala morálku a povzbuzovala společného ducha, zdá se však, že tomu tak nebylo. Místo toho kolovaly mezi bratry ústně tradované historky z dě-

jin řádu a o minulých slavných činech. Přátelé řádu vyprávěli anekdotické příběhy o hrdinských činech templářských bratrů. V průběhu procesu s řádem uváděli někteří bratři příběhy o založení řádu. Vzhledem k tomu, že bratři nepatřili ke vzdělavcům a byli spíše zaměřeni na činy, než na studium, nepřekvapuje, že uváděli spíše recitované příběhy z dějin řádu, než aby si o dějinách přečetli knihy.

Mnoho příběhů o templářích naznačuje, že bratři věřili v to, že bojují za Boha a pokud zemřou v takové bitvě, přijdou přímo do nebe. V roce 1139 papež Inocenc II. vydal církevní privilegia pro templářský řád: (příkladem je povolení ke stavbě kaplí a přijímání kněží).

„Jako praví Izraelité (aluze na Lid zákona ve Starém zákoně) a bojovníci nejlépe vybavení pro svaté bitvy, hořící plamenem křesťanské lásky, naplňujete svými činy slova evangelia: Není větší lásky než ta, kdy muž položí svůj život za přátele.“

Tato slova se znovu ozývají u mnoha dalších papežů. V obětování života službou Kristu dodávali templářům odvahu i „jejich“ světcí, těšící se zvláštní úctě, sv. Jiří a sv. Eufémie. Tato slova jsou potvrzena i pozorovateli mimo řád, za příklad nám může sloužit popis anonymního poutníka, který pobýval ve Svaté zemi někdy mezi lety 1167 a 1187 a zaznamenal, že templáři vyrážejí nebojácně do bitvy a pokládají život za Ježíše Krista. Jacques z Vitry, biskup v Akře v letech 1216 až asi 1228, vypráví příběh k povzbuzení templářů:

„Musíte být připraveni prolít svou krev za Krista, to znamená, že položíte toužebně s mečem svůj život za Boha, následující příkladu jistého rytíře, který tváří v tvář nesmírnému počtu Saracenů, promluvil s hlubokou vírou a radostí v srdci ke svému koni: ‚Vraníku, dobrý příteli, učinil jsem na tobě cválaje mnohokrát kus dobré práce: dnešní práce však překoná všechny ostatní dny, neboť dnes mě odneseš do věčného života.‘ Poté zabil mnoho Saracenů a následně padl, ověnčený v bitvě korunou šťastného mučednictví.“

Freska z templářského kostela v Metz (Méty), na které je sv. Kateřina Alexandrijská s kolem, do kterého byla vpletena. Kateřina přijala mučednickou korunu z rukou pohanů a byla velmi uctívanou světicí v průběhu celého středověku. Pro templáře mohla Kateřina představovat posilnění a dobrý příklad ve víře, obzvláště v situaci, kdy upadli do muslimského zajetí a byli mučeni (Jochen Burgdorf).

Je složité určit, zda byla víra templářů ve skutečnosti tak silná. Všichni pravděpodobně nebyli tak odhodlaní, podobné příběhy, stejně jako zdůrazňování světců jako následováníhodných příkladů, naznačují, že byli bratři v tomto směru povzbuzováni.

Při několika příležitostech vypadala ochota templářů vydat se do nebezpečí v očích ostatních křesťanů jako bezhlavost a zatímco mučednictví mohlo sloužit ve prospěch duše, bylo zároveň katastrofou z vojensko-strategického pohledu. Někdy si templáři, stejně jako jiné rytířské řády, volili strategické a prozíravé cíle – a byli pak

Kostel v Tempelbergu u Lebusu v severovýchodním Německu. Lebuský biskup Jindřich věnoval templářům v roce 1244 desátek výnosu ze svých statků. Stavba kostela je datována do třináctého století, později byl kostel přestavěn (Jürgen Sarnowsky).

západními komentátory kritizováni za nedostatek statečnosti.

Vůdci řádu evidentně také podporovali specifický pohled na řád. Prohlašovali, že řád je zodpovědný za obranu křesťanstva a pokud bratři opustí svá stanoviště, bude celé křesťanstvo zničeno svými nepřáteli. To sice zvyšovalo sebedůvěru templářů, v očích ostatních křesťanů to však jenom zvyšovalo aroganci příslušníků řádu.

Na řádových pečetích se objevuje řada důležitých symbolů pro řád, příkladem jsou dva jezdcí na jednom koni, kupolovitá budova a beránek. Ve středověku, kdy nebyla obecně rozšířená znalost čtení a psaní, sloužily pečete připevňované k úředním dokumentům místo podpisu, byly vizuálním a fyzickým znakem pravosti dokumentu. Symboly na řádových pečetích připomínaly členům řádu účel své existence,

Středověcí umělci milovali symbolismus a hru se slovy. Častým příkladem bylo užívání beránka a kříže, symbolu Ježíše Krista, agnus Dei (beránek Boží). Příklad středověkého symbolismu, zobrazení beránka se dvěma lvy (biblická aluze?) je z tympanonu farního kostela Panny Marie z 11. století v anglickém Upleadonu v gloucesterském hrabství (Nigel Nicholson).

Na pečetí Richarda z Hastingsu, mistra řádu pro Anglii v letech 1160–85, je rovněž zobrazen beránek Boží. Každý, kdo uviděl tuto pečeť, si uvědomil, že symbolizuje templářskou službu Kristu (BL Harl. Ch. 86 C. 63, s dovolením British Library).

stejně tak tento účel propagovaly před ostatními, kteří měli s řádem jednání nebo se s řádovými pečeti setkávali v průběhu své práce. Problém symbolů tkví především v tom, že musely být interpretovány i osobami stojícími mimo, které vždy nevěděly, co jednotlivé symboly znamenají. Beránek symbolizoval „beránka Božího“, Ježíše Krista, službě Ježíši byla zasvěcena činnost řádu. Kopule byla asi symbolem kostela sv. Hrobu, ústřední svatyně celého křesťanství, kde došlo k prvnímu setkání zakládajících členů řádu a jehož ochranu řád zajišťoval. Vnějšímu pozorovateli však nebylo jasné, co symbolizovali dva rytíři sedící na hřbetě jediného koně: jeden ze současných autorů napsal, že šlo o připomínku skromných počátků řádu, kdy byli bratři mezi

Revers stejné pečeti zobrazuje kopuli chrámu sv. Hrobu. Tento výjev byl pro bratry důležitý hlavně proto, že řád sestával původně z rytířů, kteří byli laickými členy náboženské komunity tohoto kostela, jejich nejvyšším cílem bylo chránit chrám sv. Hrobu jako ústřední svatyni křesťanské víry (Staatsarchiv Amberg, klášter Waldsassen U 7/1, Staatsarchiv Amberg).

Zobrazení řádu; na olověné pečetí velmistra Templu Bertranda de Blancafort, z 27. dubna 1168 jsou zobrazeni dva jezdci na jednom koni. Přestože význam symboliky není zcela jasný, jde o nejpobulárnější zobrazení řádu (srv. strana 27). Mimo řád se zobrazení vykládalo buď jako symbol počáteční chudoby řádu, nebo jako projev lásky k bližnímu a vzájemné pomoci bratrů na bojišti (Staatsarchiv Bamberg, klášter Waldsassen U 7/1; copyright Staatsarchiv Amberg).

sebou ve dvojici nuceni se podělit o jediného koně; jiný současník uváděl, že se jedná o lásku k bližnímu v řádu: jeden rytíř zachraňuje jiného, jehož kůň padl v bitvě. První vysvětlení se zdá být pravděpodobnější.

V každodenním životě mohl templářský rozlišovací šat s červeným křížem na levé části hrudi podporovat pocit sounáležitosti mezi členy řádu. Dochované fresky v templářských kaplích na západě ukazují bojové scény ze Svaté země, které pravděpodobně připomínaly bratrům i ostatním pravé poslání řádu. Některé kostely a kaple měly kruhovou hlavní loď, což mohlo bratry i ostatní pozorovatele upomínat na kruhovou centrální část kaple Božího hrobu a na činnost řádu ve Svaté zemi. I ostatní rytířské řády, podobně jako vracející se poutníci a křižáci, stavěli kostely s kruhovou hlavní lodí připomínající Boží hrob.

Každotýdenní kapitulní setkání v řádových domech se čtyřmi a více bratry mohly dále utužit smysl pro sounáležitost, provinční a generální kapituly umožňovaly vedoucím členům řádu udržovat kontakty mezi vzdálenějšími částmi řádové organizace. Ve 13. století byl jmenován hodnostář s vrchním velením nad řádovými domy

na Západě, účelem bylo pravděpodobně zvýšení správní efektivity; v polovině století bylo jeho pole působnosti rozděleno mezi dva vizitátory, cestujícími mezi řádovými domy na Západě a kontrolujícími jejich činnost. Tento postup mohl zvyšovat u jednotlivých členů řádu vědomí sounáležitosti s větší organizací.

Skutečnost, že bratři cestovali mezi Zámořím a Západem hrála pro bratry pravděpodobně důležitou roli v procesu vytváření řádové identity. Fakticky však na počátku 14. století mířila do oblasti Zámoří pouze hrstka bratří, některá svědectví z procesu s řádem by naznačovala, že byli bratři do Zámoří posíláni spíše za trest, než naplnit vlastní účel existence řádu. Těžkopádná a nepravidelná komunikace se Zámořím musela nesmírně ztěžovat bratrům v Orientu informovat přesně své spolubratry o současné vojenské politice. Na Pyrenejském poloostrově, kde bratři pomáhali posunout jinou hraniční čáru s muslimy, nebo na severovýchodě Evropy, kde jiní pohané ohrožovali území křesťanů a kde měli templáři za úkol spíše přivést kolonisty a využít prozatím nevyužitou půdu, bylo pro místní templáře jistě obtížné myslet na své původní poslání zaměřené na velmi vzdálenou Svatou zemi.